

1. Коцюбинська М. Х. Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної української літератури / М. Х. Коцюбинська. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. – 70 с.
2. Павлишин М. Чорнобильська тема і проблема жанру / М. Павлишин // Вісн. АМ УРСР. – 1991. – № 4. – С. 30–35.
3. Щербак Ю. М. Чорнобиль / Ю. М. Щербак. – К. : Дніпро, 1989. – 223 с.
4. Казанский Н. Исповедь как литературный жанр [Электронный ресурс] / Николай Казанский. – Режим доступа : http://www.krotov.info/libr_min/10_y/az/ansky_01.htm
5. Слабошпицький М. Сигнали тривоги з зони турбулентності [Електронний ресурс] / Михайло Слабошпицький. – Режим доступу : http://www.universum.lviv.ua/journal/2010/3/slaboshp_5.htm

Трухан О. Катастрофізм як катализатор жанрової трансформації (на прикладі документальної повісті Ю. Щербак «Чернобыль» і «романа-ісповіди» С. Алексієвич «Чернобыльская молитва»). В статті изложены наблюдения над формами художественного зображення катастрофічного дискурсу, изучена жанрова специфіка «романа-ісповіди» С. Алексієвич «Чернобыльская молитва» і документальної повісті Ю. Щербак «Чернобыль». Исследуется роль автора в избранных документально-художественных примерах. Определены типологические сходства и расхождения, генетическое родство этих текстов, которые были обусловлены появлением новых форм художественного зображення катастрофічного дискурсу в литературе XX и XXI веков. Избранный литературный материал рассматривается как пример отражения технократического и антропологического кризиса нашего времени, который привел к новым поискам в литературе, в частности к жанровым модификациям.

Ключевые слова: катастрофізм, жанровые модификации, «жанр голосов», автор-повествователь, типологические сходства, генетическое родство, Ю. Щербак, С. Алексієвич.

Trukhan O. Catastrophism as a Catalyst of Genre Transformation (is Exemplified on the Material of the Documentary Story of Yuriy Scherbak «Chernobyl and the «Novel-Confession» of S. Alekseevitch «The Chernobyl Prayer»). The article considers the genre forms of literary representation of catastrophic discourse, analysed in the «novel-confession» of S. Alekseevitch «The Chernobyl Prayer» and the documentary story of Yuriy Scherbak «Chernobyl», and also typological similarities and divergences, genetic cognation, which led to the necessity of appearance of new forms of artistic embodiment of catastrophic discourse in the literature of the XXth and XXIst centuries. The author's role in chosen pieces of literature is researched. Selected literary material is examined as an example of reflection of technocratic and anthropological crisis of our days, which resulted in new searches in literature, in particular, genre modifications.

Key words: catastrophism, genre modifications, «genre of voices», author-narrator, typological similarities, genetic cognation, Yuriy Scherbak, S. Aleksievich.

Стаття надійшла до редколегії
24.01.2013 р.

УДК 821.111-312.6.09(73)«194/195»

Юлія Чирва

Творчість Трумена Капоте в 1940–1950 рр.: біографічний контекст

У статті висвітлено основні етапи життя та ранньої творчості (40–50-ті рр.) Трумена Капоте. У ранніх творах письменника простежується абсолютно сформований індивідуально-авторський стиль і чітко окреслюється художня картина світу, спроектована на особливості авторського сприйняття дійсності.

Ключові слова: Трумен Капоте, рання творчість, ліричність, психологізм, «Other Voices, Other Rooms», «The Grass Harp», «Breakfast at Tiffany's».

Постановка наукової проблеми та її значення. Творчість Трумена Капоте – яскраве й оригінальне явище в літературі США, у якому втілені характерні тенденції прози повоєнної доби та другої половини XX ст. Уже ранні твори цього письменника завдяки змістовій насиченості, філософським, етичним, морально-психологічним проблемам, своєрідності поетики, загостреному інтересу до духовних і творчих людських начал, правдивому зображенню хворобливого душевного стану відчуженої, загубленої в суспільстві особистості, ліричності, незвичності сюжетів здобули широке визнання

серед читачів і критиків. Трумен Капоте й сьогодні залишається помітною постаттю в інтелектуальній літературі США.

Мета та завдання дослідження – проаналізувати на прикладі ранніх творів письменника їх ідейно-змістову єдність, цілісне сприйняття якої дасть змогу глибше дослідити художній світ та динаміку творчості Капоте.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Трумен Капоте (Трумен Стрекфіс Персонс) народився 30 вересня 1924 р. в Новому Орлеані (штат Луїзіана) в сім'ї Арчі Персонса та 16-річної Ніни Персонс (Фолк) – свого часу королеви краси Нового Орлеану. Подружжя Персонсів розлучилося, коли Труменові виповнилося чотири роки. Відтоді більша частина його дитинства пройшла в переїздах між домівками родичів у Луїзіані, Міссісіпі та Монревілі. Ці місця назавжди залишилися у спогадах письменника. Через багато років Т. Капоте зізнається: «Людині, котра виросла в містечку, схожому на Монревіль, – властиве дивне почуття самотності, а коли до нього додається загострене сприйняття дійсності, творчий імпульс стає дуже сильним. Я писав, бо це почасти позбавляло мене почуття самотності. Те ж відчували й інші письменники з Півдня. Наше відчуження допомагало відшліфовувати талант» [2, с. 9]. Зізнання письменника передає не тільки атмосферу, в якій він написав свої перші твори, а й дає можливість відчувати настрій, яким вони перейняті: самотність, загострене сприйняття дійсності, відчуження.

Письменницький хист проявився в Трумена Капоте рано. Йому було десять років, коли місцева газета оголосила для школярів конкурс на краще оповідання. Майже всі учні написали про улюбленого вчителя або про пікнік у лісі минулої осені. Учень Трумен написав закодований роман (roman à clef) «Старий містер Зайнятість» / «Old Mr. Busybody», в якому розповів про неохайну опасисту куховарку з пансіону, котра каракулями в обтріпаному зошиті занотовує свою заповітну мрію про вбивство власної дитини. У творі йшлося також про старого парубка, роздратованого пана, котрий чатує на собак та мріє їх знівечити, бо через собаче скиглення погано спить ночами [2, с. 10].

Приємним спогадом дитинства для Капоте була міс Соук (Sook Faulk) – стара діва, якій за шістьдесят. Вона своєю турботою, теплом і ласкою замінила йому матір. Їх об'єднували зовсім незвичайні погляди на життя і нестандартні біографії: обоє були самотніми. Разом із міс Соук і стареньким тер'єром Корольком Трумен вишукував у лісі цілющі трави, рибалив у віддалених струмочках (вудками слугували сухі стеблини цукрового очерету), збирав різні види папороті, а потім висаджував їх у бляшаних відрах і старих нічних горщиках разом із в'юнками, але більша частина його дитинства проходила на звичайній сільській кухні.

Через багату уяву письменника чимало фактів його біографії сумнівні. Капоте не вважав себе правдивою людиною, оскільки завжди був схильний щось змінювати, перебільшувати, особливо коли розповідав про якусь подію або передав новину. Письменник називав це «оживляти». У 17-річному віці Трумен переїжджає до матері та її нового чоловіка в Нью-Йорк, де згодом офіційно змінює прізвище на Трумен Гарсія Капоте. У 1941–1942 рр. юнак працює коректором у журналі «Нью-Йоркер». За два роки він публікує декілька оповідань у «невеличких» журналах.

1943 р. Т. Капоте залишає «Нью-Йоркер». Однак цей суспільно-політичний щотижневик відіграв неабияку роль у житті письменника, оскільки був своєрідним «законодавцем» смаків, стилю життя, симпатій, політичних прихильностей середнього класу Америки. У США існують такі поняття, як «оповідання 'Нью-Йоркера'», «письменник 'Нью-Йоркера'», «есеї 'Нью-Йоркера'», які наповнені чітким змістом, що дає підстави говорити про окрему ідейно-естетичну програму: вона згуртовує письменників у літературну течію – «школу 'Нью-Йоркера'». Ця програма допускає реалістичне дослідження морально-етичних проблем сучасності, що, у свою чергу, утверджує переважно принципи психологічного аналізу, який, зазвичай, досягає неперевершеної майстерності. Течія отримала різні назви в критиці: і «новий реалізм», і «моральний реалізм», і «камерно-психологічний реалізм». Щотижневик друкує переважно малі літературні жанри. Однак для письменників, котрі завоювали популярність, роблять винятки. Саме в «Нью-Йоркері» вперше було опубліковано головний роман Т. Капоте «З холодним серцем» / «In Cold Blood». Відданість естетичному кредо журналу, реалістичному методу назавжди збереглися в письменника.

Навесні 1945 р. видавництво «Story» опублікувало новелу «Мій бік справи» / «My Side of the Matter», узимку – новелу «Прерія» / «Prairie Schooner». Редактор Шунер надрукував Капотівське оповідання «Легенда проповідника» / «Preacher's Legend». Через рік у номінації «Найкраще опубліковане оповідання» Т. Капоте отримує свою першу літературну премію О'Генрі за твір «Міріам» / «Miriam»

(екранізований 1969 р. як частина «Трилогії»). Під час «Декади коротких оповідань» Капоте опублікував «Холодні стіни»; згодом – оповідання «Форма речей і своя нірка». 1947 р. був відзначений журналом «Лайф» як молодий перспективний письменник. Наступного року Т. Капоте знову отримує премію О'Генрі за роман «Зачинити останні двері» / «Shut a Final Door». Цього ж року відомий американський видавець Рендом Гаус підписав контракт із письменником на публікацію його творів.

Привернув увагу критиків перший роман письменника «Інші голоси, інші кімнати» / «Other Voices, Other Rooms» (1948). У творі зображено пошуки 13-річним хлопчиком Джоелом того, хто міг би стати його батьком, другом, порадиником, кого можна було б любити й хто любив би його. Автор показує підлітка в умовах, коли йому немає від кого шукати допомоги: у віці Джоуела це конче потрібно, а тому особливо болісно. Письменник змушує героя самостійно переборювати всі життєві труднощі, але це призводить до неминучої самотності хлопця. Джоуел прагне добра, щирості, любові, однак не зустрічає їх на своєму шляху. Особливість твору полягає в тому, що світ хлопця абстрактний, винесений за межі дійсності, до нього лише долинає відгомін справжнього життя. «Інші голоси, інші кімнати» – роман, сповнений несподіваних, алегоричних, гротескних образів, змальованих «темними фарбами» [5, с. 144]. Недомовки, натяки, символи роблять його імпресивним. Пол Левін називає «Інші голоси, інші кімнати» романом «нічного марення» [5, с. 144]. Твір відзначається майстерним відтворенням настроїв, почуттів, душевних станів. Письменник вибудував світ образів, у яких віднайшли самобутнє втілення теми самотності душі, меланхолії, звернення до внутрішнього світу людини. «Іншим голосам, іншим кімнатам» притаманна глибока ліричність, особлива ритміко-інтонаційна організація, настроєвість та символічна образність.

До 23 років Трумен Капоте спробував себе в ролі критика. Він написав огляд Нью-Йоркського театального сезону 1946 р. під назвою «Маска цієї зими» / «This Winter's Mask» для грудневого видання «Гарперський ярмарок» («Harper's Bazaar»).

У 24 роки Т. Капоте стає відомим прозаїком, його оповідання з'являються в кращих американських журналах. 1949 рік – збірка «Дерево ночі та інші оповідання» / «Tree of Night and Other Stories». Есей «Фолкнерівські танці» / «Faulkner Dances» – критика роману В. Фолкнера «Коли я помирала» (видавництво «Театральне мистецтво» (1949)). У Капотівських творах усе вирішувала атмосфера дії. Приклад – знамениті новели «Діти в день народження» / «Children on their Birthdays» та «Спогади про одне Різдво» / «A Christmas memory». Подій історичного часу (коли відбувалося зображуване, коли ці новели були написані) на сторінках його книг не було. Те саме можна сказати про більшість ранніх творів. Поступово книги Капоте почали вважати знаковими для американської літератури перших повоєнних років; вони відходили від епічності, соціальної злободенності до зображення специфічного, навіть унікального духовного досвіду, людини, котра залишилася на самоті зі своїм болем і тривогами, розгубленістю перед життям, у якому так багато і привабливого, і незрозумілого, і жахливого водночас.

1951 р. виходить повість «Трав'яна арфа» / «The Grass Harp». Як і весь «ранній Капоте», вона автобіографічна, і навіть не тому, що герої мають реальних прототипів, а їхнє життя відповідає життєвим обставинам письменника в дитинстві. Автор створює для своїх персонажів відокремлений від суспільства життєвий простір. 16-річний Коллін живе в ідилічно щасливих умовах упродовж п'яти років. Світ обмежується для нього спілкуванням із куховаркою-негритянкою Кетрін і з доброю та щирою тіткою Доллі Табло, яка навчила племінника дослухатися та розуміти голоси трави. Цим вона зробила життя хлопчика багатшим, яскравішим. Ця стара жінка, смішна у своїй любові до рожевого кольору, неповторній наївності, викликає захоплення добротою, щирістю, що виявляється, передусім, у розумінні природи, в умінні почути її голоси. Але одного разу ідилія руйнується: утрюх вони втікають з дому, де господарює свавільна сестра тітки Доллі, та поселяються на розлогому дереві. Згодом до них приєднуються 60-річний суддя Кулл і молодий хлопець Райлі Гендерсон. Створюючи певну штучну сюжетну конструкцію, автор отримав можливість вустами героїв висловити власні думки: людина не може жити самотньо, бути замкненою лише в собі. Доллі Табло перед смертю цитує Коллінові слова судді Кулла: «Charlie said that love is a chain of love. I hope you listened and understood him. Because when you can love one thing... you can love another, and that is owning, that is something to live with»¹ [3, с. 113].

¹ «Чарлі казав, що любов – це ланцюг добрих почуттів. Сподіваюся, ти слухав і зрозумів його. Бо якщо ти можеш полюбити щось одне... то зможеш полюбити й щось інше, а це вже набуток, із ним можна жити».

Пол Левін назвав «Трав'яну арфу» твором «денного світла», на протигагу «Іншим голосам, іншим кімнатам» [5, с. 152]. «Трав'яна арфа» вразила, передовсім, прозорістю побудови, простотою сюжету, чітким зображенням характерів, стислими та, на диво, влучними зовнішніми характеристиками персонажів. Як і в першому романі Капоте, у «Трав'яній арфі» головний герой – підліток, котрий залишився без батьків і намагається пізнати себе. Поєднує романи й місцевий колорит Півдня, настрої та відчуття його мешканців. Ми погоджуємося з думкою критика К. Ріда, котрий уважає, що «Інші голоси, інші кімнати», «Трав'яна арфа» та «Сніданок у Тіффані» – «результат коротких оповідань письменника і за стилем, і за змістом» [6, с. 71]. Усі вони написані в стилі «роману-вигадки» (як зазначав І. Гассан) і є «спробою привернути реальність не будучи реалістичними» [6, с. 71].

На початку 1950-х рр. Т. Капоте продовжував писати сценарії (1952 р. – до комічного фільму Гамфрі Богарта «Вбити диявола», 1954 р. за своїм оповіданням створив бродвейський феєричний мюзикл «Будинок квітів»). Сценарії виявилися невдалими. Розчарований письменник повертається до прози, продовжує працювати також як журналіст. У грудні 1956 р. в журналі «Мадемуазель» Капоте продемонстрував своє вміння написати креативну автобіографію – згадки про дитинство: «Спогади про одне Різдво». Вони сприяли його експериментам у документальній літературі. Результатом літературного «дослідження» Капоте став есей «Граф у своїх володіннях» / «The Duke in His Domain» (про актора Марлона Брандо), опублікований у «Нью-Йоркері» 1957 р. Понад рік письменник працював над твором, покращував його. Підготовка до його написання започаткувала незвичний стиль інтерв'ювання, котрий письменник назвав «таємницею в мистецтві опитування» та згодом удосконалив його в нефікційному романі «З холодним серцем».

Одного разу Т. Капоте розповідав про те, що його літературна кар'єра розпочалася зі «Сніданку у Тіффані» / «Breakfast at Tiffany's» (1958) [див.: 6, с. 28]. Через рік після публікації книга була нагороджена Національним інститутом мистецтв за «креативність письма». Як і все у творчості автора, історія про Голлі Голайтлі – «той, що подорожує», – за своєю основою автобіографічна. Маленька Луламей (Голлі), котра виросла в злиднях і голоді, з раннього віку відвернулася від ворожого світу і плакала мрію про прекрасне, чисте й високе життя. На поштовій скриньці квартири, де вона мешкає, прикріплена картка з дивним написом: «Місс Голлі Голайтлі. Подорожує». Насправді Голлі подорожує усього лише з одного кінця міста в інший, та й то зрідка. Проте картка не обманює. Героїня шукає місце, де можна було б жити, «як у Тіффані»: «It calms me down right away, the quietness and the proud look of it; nothing very bad could happen to you there, not with those kind men in their nice suits, and that lovely smell of silver and alligator wallets. If I could find a real-life place that made me feel like Tiffany's then I'd buy some furniture and give the cat a name»¹ [3, с. 470]. Їй не вдалося купити меблі, дати ім'я котіві, оскільки «життя підготувало для неї роль у фарсі, котрий переріс у трагедію» [1, с. 98]. Сусідки-пліткарки, багаті приятелі, п'яні дебоші – це сувора проза існування наївної провінціалки, розтоптаній великим містом, змушеної йти на компроміс із навколишнім світом. Голлі «подорожує» в мріях і спогадах, вона втікає від смутку, від нью-йоркських розваг та шукає істинного людського щастя.

Майстерність автора зростала. Повість насичена дотепами, іронічними ситуаціями, ліризмом, визначеністю почуттів, котрі досягнено через відбір деталей. Ці прийоми Капоте посилив та вдосконалив у романі «З холодним серцем». Потрібно зазначити, що письменник поступово відходив від ролі головного прототипа своїх творів, і все частіше займав позицію оповідача, не пов'язаного з подіями безпосередньо.

1957 р. Т. Капоте почав готувати плани та намітки до роману «Почуті молитви» / «Answered Prayers», який був створений завдяки спостереженням святої Терези: «Більше сліз пролито через здійснені молитви, ніж через нездійсненні». Фрагменти з цієї книги з'являлися упродовж 70-х рр., окремим виданням вона вийшла після смерті письменника.

Висновки. Отже, у ранніх творах, написаних у 40–50-х рр., Т. Капоте змалював строкату картину життя американського суспільства: автора цікавили питання родини, виховання, моралі, добра та зла. Увагу письменника привертала внутрішній світ людей, котрі відрізняються за своїм соціальним становищем, переконаннями, нормами поведінки, психологією, однак усі його герої – особистості,

¹ «Там все так чинно, благородно, і я відразу ж заспокоююсь. Хіба що-небудь погане може з тобою статися там, де стільки добрих, гарно вдягнених людей і так мило пахне сріблом і крокодиловими гаманцями? Якби я знайшла місце, де можна було б жити і де я б почувала себе як у Тіффані, – тоді б я купила меблі і дала ім'я котіві».

індивідуальні характери, обдаровані всією повнотою життєвих барв, їхня поведінка зумовлена реальними суспільними суперечностями. Митець зосереджується на духовних аспектах буття особистості, зображуючи сутність людського світоспоглядання. Письменник заглиблюється в царину невизначених душевних переживань, прагнень до іншого життя, мрій, сподівань, передчуттів, вірувань у таємниче й містичне.

Джерела та література

1. Денисова Т. Н. Про романтичне у реалізмі / Т. Н. Денисова. – К. : Наук. думка, 1973. – 236 с.
2. Зверев А. Трумэн Капоте: Витки спирали / А. Зверев // Капоте Т. Завтрак у Тиффани : роман, повести, рассказы, эссе / сост. Л. Беспаловой. – М. : Б.С.Г.-ПРЕСС, НФ «Пушкин. б-ка», 2001. – С. 5–24.
3. Капоте Т. Луговая арфа. Завтрак у Тиффани : на англ. яз. / Трумэн Капоте. – М. : Прогресс, 1974. – 224 с.
4. Capote T. In Cold Blood. A True Account of a Multiple Murder and Its Consequences / Truman Capote. – N. Y. : First Vintage International Edition, February 1994. – 347 p.
5. Levine P. Truman Capote: The Revelation of the Broken Image / Paul Levine // Truman Capote's In Cold Blood : A Critical Handbook / edited by Irving Malin. – Belmont, California, 1968. – P. 141–153.
6. Reed K. T. Truman Capote / Kenneth T. Reed. – Boston : G. K. Hall, 1981. – 145 p.

Чирва Ю. Творчество Трумэна Капоте в 1940–1950 гг.: биографический контекст. В статье рассмотрено раннее творчество (40–50 гг.) американского писателя Трумэна Капоте в биографическом контексте. Это обусловлено тем, что ранние произведения писателя автобиографичны. Т. Капоте показал пеструю картину жизни американского общества: автора интересовали проблемы семьи, воспитания, морали, добра и зла. В центре внимания писателя – внутренний мир людей, которые отличаются своим социальным положением, убеждениями, нормами поведения, психологией, однако все герои его произведений – личности, индивидуальные характеры, поведение которых обусловлено реальными общественными противоречиями. Автор акцентирует на духовных аспектах бытия личности. Т. Капоте глубоко проникает в сферу неопределенных душевных переживаний героев, в их стремления к другой жизни, мечте, надеждам, предчувствиям, верований в таинственное и мистическое. Осмысление ранних произведений американского писателя позволяет глубже исследовать художественный мир Капоте и динамику изменений его творчества.

Ключевые слова: Трумэн Капоте, раннее творчество, лиричность, психологизм, «Other Voices, Other Rooms», «The Grass Harp», «Breakfast at Tiffany's».

Chyrva Yu. Truman Capote's Work in the 1940–1950 in the Authobiographical Context. The article deals with the early work (40–50th) of the American writer Truman Capote in the biographical context. It is determined with the fact that the writer's early works are autobiographical. Capote showed the vivid picture of the life of the American society: the author was interested in the problems of family, upbringing, morals, good and evil. The author draws attention to the people's inner life. Their social status, views, rules of conduct, psychology are quite different. They are persons with individual characters whose behavior is determined by the real social contradiction. The author concentrates on the spiritual aspects of the person's being. T. Capote deepens in the indefinite feelings, in the striving for another life, dreams, hope, premonition, belief in something mysterious. The interpretation of the American writer's early works lets us investigate Capote's artistic world and the evolution of the changes of his work deeper.

Key words: Truman Capote, early works, lyric, psychologism, «Other Voices, Other Rooms», «The Grass Harp», «Breakfast at Tiffany's».

Стаття надійшла до редколегії
11.02.2013 р.

УДК 821.161.3-141

Иван Штейнер

...И слышалъ неизреченные слова, которыхъ человеку нельзя слышать (библейзмы в поэзии А. Рязанова)

В статье анализируется использование библейзмов в оригинальных авторских формах (зномы, версеты, вершаказы) наиболее известного за рубежом современного белорусского поэта Алеся Рязанова. Прослеживается эволюция от простого использования автором евангельских мотивов до собственной трактовки некоторых основополагающих принципов христианства.

Ключевые слова: Библия, Евангелие, апостол, Христос, поэзия, человек, магия, теология.